

fusta», Inv. de Cervera, 1789 (a tort posa aquí el *DAG.* unes «tenalles de buydar» de la Seca de Palma, que deuen ser unes grosses pinses o estenalles de forns metàl·lics); «gerra gran aon s'hi posa oli o aigua» Vall d'Ager (Porcioles, *Folk. Ager*, p. 38); cf. *BDC* xx, 236 (amb una variant *tinalla*, p. 237) que no crec ben comprovada.

El cast. *tinaja* [1235] és molt conegut, i en aquest el tractament de la vocal *i* és normal. Però també hi hagué una variant semblant a la catalana en la zona oriental del domini castellà: a.-arag. *tenába* 'gerra d'oli' a la Vall de Vio («Ölbehälter», *VKR* x, 220); «una de las dichas *tenaxas* llena de vinagre», inv. murcià de 1614 (*BRAE* xviii, 496); «descubrió el alguacil una *tenaja* de aceite, donde halló un hombre vestido ---» en el *Lazarillo* de l'aragonès Luna (c. 1630, *Rivad.* III, 124); i en el *Recontamiento* de Alixandre, aljamiat aragonès del S. xvi apareix, al costat de la forma acastellanada *tinazaš* la forma aragonesa *tenallaš* (*RHisp.* lxxvii, 457.54, 55).

Per a l'extensió actual d'aquesta variant en domini castellà, veg. Rufino J. Cuervo, *Obras Inéditas*, p. 46; *Apuntaciones Bogotanas*, 562. Amb assimilació a la tònica s'arriba fins a «*tanallas* --- del olio» en un inv. arag. de 1354 (*BRAE* II, 705). I semblant cosa s'esdevingué en portuguès, on avui és *talha*, resultant de les formes medievals *tāalha* i *taalha* (que documenta Carolina Michaëlis, *RLus.* XIII, 415-6); com és normal en portuguès *tāalha*, passant a *tanha* es simplificà en *tanha* trasmontà (Cornu, *GGr.* I, 1000); que no es tracta en portuguès d'una alteració general d'aquesta vocal en aquest grup de mots, ho prova el fet que en les *Cantigas de Santa Maria*, *TINA* apareix amb el tractament natural *tinha* (amb *i* assegurada per la rima, 321): hi ha, doncs, allí el mateix contrast vocàlic que en cat. i arag. *tina/tenalla*.

Que és, però, un derivat del ll. *TINA* és segur no sols pel caste. *tinaja* sinó també pel significat. La derivació no és tan clara. De tota manera el *TINACULA que *AlcM* dona desimboltament com a «llatí», lluny d'estar documentat, ni existí mai en cap forma de llatí, ni té cap probabilitat una derivació en *-ACULA* d'un subst.; subst. que no té sentit instrumental, com ho tenen sempre les formacions en *-ACULUM*, *-ACULA* (res en comú amb *TENACULA* 'estenalles' que és formació instrumental i derivat d'un radical verbal, el de *TENERE*).

Em sembla clar que es tracta d'un antic neutre pl. del llatí vulgar, *TINALIA plural de *TINALE: encara que un adjectiu *TINALIS* no estigui documentat en llatí, la seva existència està assegurada per l'oc. ant. i mod. *tinal* 'perxa emprada per portar semals i tines de vi', fr. ant. *tinell* id. (avui reduït a *tinet*), formació paral·lela a *TINILE que va donar el cat. ant. *tenil* (supra) i el veglioto *tinir* 'cubell' (*REW*). Les *tenalles* i les *tinajas* castellanes solen trobar-se en rengleres davant les cases de pagès (recordem el passatge ben conegut del *Quixot*), i per això és natural que l'antic plural *TINALIA es vagi generalitzar, cf. fr. mj. *doille*, valdès *doulba*, piem. *duia*, genov. *dugia* 'mena de gerra', que

també provenen del plural *DŌLIA* del clàssic *DŌLIUM*.

Resta explicar el canvi de *tī-* en *te-*. Es podria suposar que es tracti d'una pronúncia morisca, en la qual a causa de la precedent *t* emfàtica, *tīnalja* s'havia d'obrir fins a *te-* (cas comparable al dels mossarabismes *moreno*, cast. *barrena* etc.). Però crec que no: ténim en compte que l'àrea del català *tenalla*, arag. *tenaja*, trasm. *tanha* < *tāalha-* a penes coincideix enlloc amb la de la zona de substrat mossàrab. Sembla haver-hi hagut una mena de confusió, o «télescopage», amb *tenalles* *TENACULA* (com dic en el *DCEC/DECH*, i comparant-ho amb una alteració de signe oposat *tinazas* en un text cast. del S. xiv).

Però més encara que això el que degué haver-hi és una incorporació parcial a la família de *TENERE* 'tenir' (el fenomen lexical metaceuasi), perquè justament les *tenalles* són per *tenir-hi* tal o tal mercaderia: arag. ant. «dos *tenallas* de tener vino», inv. de 1379, «ocho tenallas de tener olio --- dos *tanallas* de tener vino», inv. de 1374 (*BRAE* II, 710, 351).

DERIV.: *Tenallada*. *Tenaller*.

1 Prenent pretext d'això Bofarull, i en nota al passatge, fa una curiosa pseudo-etimologia, que cito, perquè ha circulat, però no s'havia de pendre seriosament (impossible ja per òbvies raons morfològiques): «El *Tinell* derivado de *tenir* porque era la sala donde *se tenían* o celebraban los actos de corte, y donde *se tenían* de cuerpo presente los difuntos de la familia real».

Tindar, *tindarella*, *tinderell*, *-erella*, +*tindorell*, *V. retrunzir Tindre*, *V. tenir Tinell*, *V. tina Tinel·lam*, *V. tina i tenella* (*TENDRE* v.) *Tinença*, *-ència*, *tinent*, *tinenta*, *tinents*, *tinent-lloc*, *V. tenir* +*Tinents* 'obstacles submarins que presenten dificultats a la pesca o a la navegació' val., *V. tenassa* (i *tenaç* *TENIR*)

Tingall, *V. penjar* (paral·lel al cast. *pingajo*), alterat segurament per influència de *tros* i *tingut*, perquè quasi sembla que no «es tinga, que no s'agafi amb la roba».

Tingera 'menjada amb forta beguda' menorquí: que vingui de *tāngara/tanğir* «grand chaudron» que és més persa que aràbic (Steiger, *Contr.*, 185, n. 2), no és que sigui «poc probable» (*AlcM*) sinó inconcebible, no sols pel significat i circumstàncies del mot oriental sinó també perquè darrere el *t* emfàtic la *ā* s'havia de conservar molt oberta (o tenyir-se de *o*). En canvi es pot pensar en un mossarabisme del ll. *TINGÈRE* substantivat (tal com són infinutius substantivats *dinar*, *esmorzar*, *sopar*, cast. *viveres*, cat. *menjar-i-beure* —això és *menjar-i-beure* (aplicat a salses espesses etc.). El mossàrab conservava la *-e*, i sovint la *i* com a *i* (*bisalto/guisante* *PISUM* *SAPIDUM*, *alpiste* etc.). I el que ens descriu *AlcM* és una «bona» tenyida o abeurada de líquid vermell! O bé de *TANGÈRE?* (un bon toc d'ampolla). Cert que el mossàrab és tabú per a alguns, però no per als lingüistes.

Tingla i *tinglado* manllevats del castellà (*TINGLADO*, *DCEC/DECH*, per a tots dos) *Tinguda*, *tingut*, *V. tenir Tinorc*, *V. tanoc* (*TANY*) *Tinre*, *V. tenir*